

Nr 33.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1918 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om godkännande av vissa lagbestämmelser mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser m. m.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Persson i Norrköping, Stärner*, Rogberg, greve Spens, Tisell*, Hult*, Permansson, Fant*, Klefbeck, Pettersson i Bjälbo, Lindqvist i Kosta, Holmdahl, Strid*, Helger och Johanson i Gäre.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 147, har herr *Winkler* hemställt, att riksdagen ville godkänna nedannämnda i patentlagstiftningskommitténs förslag till lag mot illojal konkurrens under §§ 20, 21 och 22 samt delar av §§ 30 och 31 framlagda förslag till lagbestämmelser mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser ävensom av samma kommitté utarbetade förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen, samt att riksdagen ville för sin del besluta, att dessa bestämmelser upphöjas till lag.

Till stöd för ifrågavarande hemställan har motionären anført följande:

»Efter förslag från enskilda motionärer (motion nr 8 i första och nr 63 i andra kammaren år 1907) anhöll 1907 års riksdag i underdånig skrivelse, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser mot användande av mutor eller bestickning vid ekonomiska uppgörelser.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 9 saml. 25 häft. (Nr 33.)

Motionären i första kammaren anförde huvudsakligen följande:

Vår tids våldsamma konkurrens på alla områden, ej minst affärlivets, hade — hos oss lika väl som i andra länder — fört med sig åtskilliga osunda utväxter på detta område, affärer som för visso icke kunde rubriceras såsom redbara, då de avsågo att genom mer eller mindre illojala medel skaffa sin utövare fördelar på de redbara affärernas bekostnad. Därigenom ej blott skadades dessa och den konsumerande allmänheten, utan vad värre vore, genom det sätt, varpå dessa osunda affärstransaktioner verkade, bidroge de till demoralisering av stora lager av vårt folk.

En sådan osund utväxt eller rent av kräftskada på affärlivets område, som redan vore i hög grad utbredd, vore det s. k. mut- eller bestickningssystemet. Detta avsåge att genom beviljande av fördelar av något slag (gåvor, provisioner, lån o. d.) till en eller annan hos respektive kunder anställd person, vilken genom sin tjänsteställning kunde på något sätt öva inflytande på principalens beslut i frågan, vinna sitt syfte och t. ex. skaffa sig eller sin firma leveranser, som, om detta medel ej använts, rätteligen bort erhållas av en annan.

Varje affärsman och industriidkare visste, att detta mutsystem under grövre eller finare former, tagit en utsträckning, som innebure en allvarlig fara för allt sunt affärliv, och att man med bästa vilja hade ytterst svårt att värja sig för detsamma. Den redbare affärsmannen bleve slagen i konkurrensen med den mindre nogräknade, som genom detta medel antingen finge leverera en underhaltig vara såsom fullgod och till fullt pris eller i bästa fall åtminstone alltid föredroges, om betingelserna i övrigt vore lika. Kunden, industriidkaren, som ju i många fall måste lita på sin underordnades utsaga och omdöme, finge, då denne vore mutad, antingen betala för högt pris för den köpta varan eller mottaga såsom fullgod en sådan av underhaltig beskaffenhet. Det kunde ju tyckas, att han genom självständiga inköp utan hänsyn till sina underordnades omdöme skulle kunna skydda sig härför, men huru lätt vore det ej för t. ex. en maskinist (och vid handeln med maskinförnödenheter vore systemet kanske mest vanligt) att vid skötseln av sin maskin genom en eller annan åtgärd ställa så till, att åtgången av olja, kol eller andra förnödenheter bleve för stor, ja, att maskinen rent av toge skada, såvida han tvingades använda andra än av honom förordade slag av dessa ämnen. I detta avseende vore en industriidkare i hög grad beroende av sin underordnade personals pålitlighet och ärlighet; och det vore affärsmännens eller agenternas medvetande om denna personals inflytande, som gjorde, att just denna så gärna utsattes för deras bestickningsförsök.

Förfaringssättet vore mycket olika och lämpat efter förhållandena. Till en början såge det vanligen mer oskyldigt ut, bestode kanske i en gåva till jul eller nyår eller en gratifikation efter slutad affär, såsom det hette »naturligtvis utan att köparen i ringaste mån drabbades därav» (detta för att lugna hos mottagaren möjligen uppstående samvetsbetänkligheter), nästa gång skedde det för att få »fortsätta de angenäma förbindelserna», så med växande belopp i mån av affärens storlek (provision), och därmed vore biträdet i de flesta fall fast och inne på brottets bana. Han kunde ej bryta förbindelsen med affärsmannen, utan risk att hans redan begångna felsteg skulle rapporteras med den antagliga påföljd, att han miste sin plats; men han kunde å andra sidan genom stegrade anspråk på ersättning för fortsatta tjänster i samma riktning bereda sig avsevärda ekonomiska fördelar, större i samma mån flera affärsmän av dylikt slag tävlade om hans ynnest och snart sagt överbjöde varandra för att få hans förord för sina varor. Dessa ekonomiska fördelar vunnes nu ej längre på leverantörens utan på principalens bekostnad, ty av honom måste de naturligtvis på ett eller annat sätt (underhållig vara eller högre pris) av leverantören återvinnas.

Ett talande exempel på detta affärssystem vore de vid ifrågavarande tid upptäckta och beivrade oegentligheter vid leveranser till flottan, i det leveranser av betydande artiklar för flottans behov ej kunnat erhållas av de erkänt förnämsta affärsfirmorna i branschen utan tagits av en minut-handlare, som för att vinna sitt mål måst muta en underordnad och därpå levererat underhaltiga varor.

Helt visst florerade systemet, om ock under mindre grova former, i mycket stor utsträckning vid leveransuppgörelser av olika slag för industriella och andra behov. Affärsbiträden fäste t. ex. vid upphandling för principalens räkning av en vara mindre avseende vid dennas godhet och prisbillighet än vid den provision, de för egen räkning kunde betinga sig, och varom de på förhand hos olika leverantörer gjorde sig underkunniga; en förman, som hade att yttra sig över till inköp föreslagna maskiner, sökte av säljaren betinga sig vissa procent av deras värde i provision för att förorda inköpet, och, då detta ej beviljades, avgåve han utlåtandet »mindre goda» om dem och avstyrkte inköpet; en firma erbjöde »rabatt» på sina varor men gjorde icke erbjudandet till principalen utan till någon hans underordnade; eller för att vinna försteg framför andra, utan att dock utsetta sig för beskyllningen att direkt muta kundernas personal, läte en oljefirma denna personal veta, att tomkärlden av firman återköptes — icke till deras verkliga värde av en å två kronor — utan till tio kronor per styck.

Efter att därpå bland annat hava omnämnt strävandena i England och Tyskland för att råda bot mot ifrågavarande missförhållanden samt delvis redogjort för innehållet i den engelska lagen av den 4 augusti 1906, framhöll motionären, att även hos oss torde vara nödigt, att dessa missförhållanden bleve på laglig väg stävjade, då det ej vore att förmoda, att detta, här lika litet som i England, kunde vinnas blott på upplysningens väg, genom enskilda sammanslutningar eller genom påverkan av allmänna opinionen, hur mycket än dessa faktorer otvivelaktigt kunde bidra till införande av ett bättre sakernas tillstånd.

Medgivnas måste, att ej oväsentliga svårigheter mötte för att kunna göra en sådan lag fullt effektiv, då det ju låge i sakens natur, att sådana illojala handlingar så mycket som möjligt av båda parterna hemlighölles, och det således kunde vara svårt nog att erhålla fullgiltiga bevis på överträdelse av lagen, likasom också åtskilliga så att säga mera oskyldiga former av bestickning funnes, såsom överflödande gästvänlighet, förplägnad o. d., vilka lagen naturligtvis svårligen kunde träffa. Men å andra sidan vore att märka, dels att redan av gammalt i svensk lag funnes bestämmelser, som stämplade såsom brott, då ämbetsman toge mutor (och att konstatera detta mötte ju samma svårigheter, som ovan anförts), dels att lagbestämmelser för mången utgjorde en kraftig hjälp till motstånd mot onda ingivelsers utförande, i det att många personer, som möjligen skulle vilja delta i en »mindre lojal» handling, dock av fruktan eller andra skäl ofta droge sig för samma handling, om den vore förklarad olaglig eller brottslig.

Helt säkert skulle en lagstiftning i ungefär samma riktning som den förut omnämnda engelska på ett synnerligen kraftigt sätt bidra till utrotande eller åtminstone stävjande av dessa missbruk, som från affärs-moralens synpunkt åstadkomme så mycket ont, och som, om de finge ostört fortgå, hotade att inom kort förgifta hela vårt affärsliv och moraliskt skada stora lager av vårt folk.

I sin underdåniga skrivelse framhöll riksdagen, hurusom, enligt gällande svensk rätt, i allmänhet endast vissa offentliga befattningshavare vore underkastade ansvar, om de toge eller betingade sig mutor, och att straff ej funnes stadgat för den, som gäve eller erbjöde mutor; varefter och sedan redogörelse lämnats för vissa i utlandet givna lagbestämmelser i ämnet, riksdagen yttrade, att även i vårt land, varest handel och industri befunde sig i rask utveckling, användandet av bestickning vid vissa slag av ekonomiska uppgörelser ej sällan torde förekomma. Riksdagen hade sig bekant, att inom landet under de senaste åren bildats en sammanslutning för maskin-, järn- och metallaffärer, elektriska affärer, skepps-

furnerare och mekaniska verkstäder med ändamål att motarbete lämnandet av s. k. hemliga provisioner, vilken association i från trycket utgiven s. k. rapport sammanfört ett flertal ur verkligheten hämtade exempel på de olika former, i vilka bestickning ägde rum inom berörda affärsgränar. Att verklig grund föreläge för farhågan, att användningen av mutor inom affärslivet alltmera tilltoge, syntes även framgå ej mindre av en till riksdagens lagutskott ställd skrivelse från Stockholms köpmannaförenings handelskammare, i vilken skrivelse handelskammaren under framhållande av, att ofoget att medelst mutor vinna ett mål gripit omkring sig inom vida kretsar av samhället, samt att det för allmänhetens rättsmedvetande icke syntes stå fullt klart, att detta förfarande innebure något fördömligt, uttalat sitt livliga instämmande i motionernas syfte, än även av en liknande till samma utskott inkommen skrivelse från Skånes handels- industri- och sjöfartskammare. Det syntes även riksdagen, som om bot för dessa missförhållanden icke kunde på enskild väg vinnas, utan att här föreläge en nödvändighet att för ernående av sundare förhållanden inom vårt affärsliv i lagstiftningen införa straffbestämmelser, varigenom handlingar av ifrågavarande art karakteriserades såsom brott.

Över riksdagens framställning infordrades och inkommo underdåniga utlåtanden från kommerskollegium, fångvårdsstyrelsen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen; varjämte överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande anbefallts att lämna föreningar eller andra sammanslutningar mellan enskilda, vilkas intressen av frågan berördes, tillfälle att yttra sig i ärendet, i anledning varav nitton dylika föreningar eller sammanslutningar inkommit med yttrauden, nämligen Stockholms köpmannaförenings handelskammare, handelskammaren i Göteborg, Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare, Smålands (numera Smålands och Blekinge handelskammare, handels- och sjöfartsnämnderna i Malmö, Hälsingborg, Ystad och Trälleborg, Sveriges allmänna handelsförening, Maskinaffärernas förening, Stockholms specerihandlareförening, Eskilstuna fabriksförening, Fabriks och hantverksföreningen i Kristianstad, Sölvesborgs handels- och sjöfartsförening, Jönköpings köpmannaförening, Tekniska föreningen i Jönköping, Växjö handelsklubb, Umeå stads handelsförening samt Skellefteå fabriks- och hantverksförening. Samtliga de avgivna utlåtandena bekräfta, att omförmälda missförhållanden i avsevärd omfattning förekomma i vårt land.

På goda grunder hyste man därefter förhoppningar att, efter erforderliga ytterligare förarbeten, det av riksdagen begärda lagförslaget

skulle utan längre dröjsmål framläggas, och inom vederbörande departement vidtogos också förberedelse för ett förslag till lag, som i likhet med förhållandet i England, enbart skulle behandla bestämmelser mot mutor och bestickning. Det påbörjade arbetet avbröts emellertid tyvärr och alla åtgärder i ärendet fingo vila, till dess Kungl. Maj:t med skrivelse den 4 april 1910 uppdrog åt den sedan år 1908 arbetande s. k. Patentlagstiftningskommittén att verkställa utredning »angående lagstiftningsåtgärder mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser». Det väntade lagförslaget hänvisades härigenom att få en plats i det förslag till Lag mot illojal konkurrens, vars utarbetande förut anförtrotts åt kommittén, en omständighet som vållade dröjsmål under ytterligare flera år. Först den 5 maj 1915 kunde sålunda kommittén med underdånig skrivelse överlämna sitt »Förslag till Lag mot illojal konkurrens».

I lagförslaget upptager kommittén under ett särskilt kapitel med rubrik »Bestickning» de stadganden som föreslås i nu ifrågavarande avseende och innehållas desamma i förslagets §§ 20, 21 och 22 samt i vissa delar av §§ 30 och 31. I motiveringen till denna del av betänkandet anför kommittén bland annat följande:

Enligt gällande svensk rätt stadgar strafflagens 25 kap. 5, 7 och 22 §§ ansvar för ämbetsman eller annan person i viss offentlig ställning, som tager eller betingar sig mutor eller annan obehörig ersättning för någon sin tjänsteåtgärd. Något särskilt stadgande om ansvar för den, som lämnar eller utfäster sig att lämna muta eller annan obehörig ersättning till ämbetsman eller med ämbetsman likställd befattningshavare för någon hans tjänsteåtgärd, finnes icke i vår strafflag.

Beträffande personer, anställda i enskild tjänst, saknar vår rätt nästan helt och hållet bestämmelser i nu förevarande ämne.

Stadgandet i 22 kap. 1 § strafflagen om ansvar för bedrägeri läser endast undantagsvis kunna vinna tillämpning i fall, som här avses. Blott för den händelse att den anställde mot ersättning företager en handling, varigenom principalen i något avseende föres bakom ljuset, och härigenom tillskyndar denne ekonomisk skada, är den anställde underkastad straff enligt nämnda paragraf. Något hinder för att i detta fall göra den, som lämnat eller utfäst ersättningen, ansvarig för delaktighet i berörda brott finnes icke, om förutsättningarna härför i övrigt föreligga. Ansvar för själva mottagandet, betingandet, lämnandet eller utloandet av dylik ersättning kan aldrig jämlikt detta lagrum ådömas.

Understundom torde stadgandet i 22 kap. 14 § strafflagen angående ansvar för trolöshet mot huvudman vara tillämpligt i fall, varom här är fråga. Emellertid läser även detta endast undantagsvis inträffa.

Mera omfattande stadganden i ämnet återfinnas i flera främmande lagstiftningar.

Vad först angår mutor eller andra obehöriga ersättningar till offentliga befattningshavare, innehåller tyska strafflagen av den 15 maj 1871 därom bestämmelser.

Kommittén redogör härafter för lagstiftningen i fråga om privatanställda i några främmande länder. I England gäller speciallagen av den 4 augusti 1906, däruti straff stadgas för såväl tagandet eller fordrandet av mutor som givandet eller erbjudandet av mutor.

Denna lag är — med uteslutande av vissa stadganden, som här sakna intresse — av följande lydelse:

»1 § 1 mom. Om ett ombud av någon för sig själv eller för annan mottager eller utverkar eller samtycker att mottaga eller försöker att utverka någon gåva eller något vederlag såsom lockelse eller belöning för att utföra eller underlåta att utföra eller för att efter denna lags antagande hava utfört eller underlåtit att utföra någon handling, som berör huvudmannens affärer eller angelägenheter, eller för att gynna eller motverka eller underlåta att gynna eller motverka någon med avseende å hufvudmannens affärer eller angelägenheter; eller

om någon giver eller samtycker att giva eller erbjuder någon gåva eller något vederlag till ett ombud såsom lockelse eller belöning för att utföra eller underlåta att utföra eller för att efter denna lags antagande hava utfört eller underlåtit att utföra någon handling, som berör huvudmannens affärer eller angelägenheter, eller för att gynna eller motverka eller underlåta att gynna eller motverka någon med avseende å huvudmannens affärer eller angelägenheter; eller

om någon uppsåtligen till ett ombud utfärdar, eller om att ombud uppsåtligen och i avsikt att bedraga sin huvudman använder kvitto, räkning eller annan handling, som rör huvudmannen och innehåller någon falsk, vilseledande eller i väsentligt avseende bristfällig uppgift, och vilken handling ombudet vet vara avsedd att missleda huvudmannen,

gör han sig skyldig till brott och skall han antingen efter åtal inför jury dömas till fängelse med eller utan hårt arbete i högst två år eller till böter, ej överstigande femhundra pund, eller till båda dessa straff eller ock efter summariskt förfarande dömas till fängelse med eller utan hårt arbete i högst fyra månader eller till böter, icke överstigande femtio pund, eller till båda dessa straff.»

I Tyskland kunde före tillkomsten av 1909 års lag mot illojal konkurrens bestickning av andra än i offentlig tjänst anställda bekämpas allenast på civilrättslig väg.

Då emellertid de hjälpmedel emot ifrågavarande onda, vilka sålunda stodo till buds, ej ansågos tillfyllestgörande, upptogos i 12 § av nämnda lag särskilda ansvarsbestämmelser i ämnet. Denna paragraf är av följande lydelse:

»Med fängelse i högst ett år och med böter, högst femtusen mark, eller med ettdera av dessa straff varder, såframt icke enligt andra stadganden högre ansvar bör följa, den straffad, som uti näringsverksamhet i konkurrenssyfte erbjuder, utlovar eller lämnar någon, som är anställd i en affär eller utför något uppdrag för dess räkning, gåvor eller andra förmåner i avsikt att genom ett otillbörligt förhållande från dennes sida förskaffa sig själv eller tredje person en gynnad ställning med avseende å varuleverans eller utförande av arbete.

Samma straff drabbar den, som är anställd i en affär eller utför något uppdrag för dess räkning, om han härvid fordrar, låter åt sig utlova eller mottager gåvor eller andra förmåner, för att han genom ett sitt otillbörliga förhållande skall förskaffa annan en gynnad ställning gentemot konkurrenter med avseende å varuleverans eller utförande av arbete.

I domen skall förklaras, att det mottagna eller dess värde är förbrutet till staten.»

Kommittébetänkandet innehåller i fortsättning redogörelse för här ovan förstnämnda motioner och underdånig skrivelse från riksdagen år 1907, och däröver avgivna yttranden, och anför kommittén därefter för egen del:

»Ehuru sålunda tillvaron av ifrågavarande missförhållanden får anses till fullo ådagalagd, bör dock, innan man straffrättsligt inskrider mot desamma, tillses, om och i vad mån andra medel givas för bekämpande av det överklagade onda.

Närmast är härvid att tänka på sammanslutningar mellan näringsidkare i syfte att motarbeta användandet av mutor. Den viktigaste sammanslutningen av detta slag i vårt land har redan omnämnts i det föregående. Denna sammanslutning, benämnd maskinaffärernas förening, bildades år 1903 i ändamål uteslutande att söka råda bot emot omförmälda missbruk särskilt inom maskinbranschen, där desamma mest syntes förekomma. Föreningen, som till en början motarbetades och vann föga tillslutning, har emellertid under årens lopp utvecklats sig synnerligen kraftigt. Nästan alla mer betydande firmor inom maskinbranschen hava numera anslutit sig till föreningen, och densamma har i sig upptagit även maskinbehörs-, järn- och metallaffärer, mekaniska verkstäder, elektriska affärer, gummivarufabriker, skeppsfunerare m. fl.

Enligt föreningens stadgar förbinda sig dess ledamöter, att icke i någon form eller under några omständigheter för erhållande av order eller såsom erkänsla för redan erhållna beställningar till hos köpare anställda personer, varmed likställas personer, som handla å köparens vägnar, lämna provision eller annat vederlag, att sålunda icke lämna platsagenter provision å de artiklar, som försäljas till firmor, hos vilka de äro anställda, samt att förbjuda resande, platsagenter och andra personer, som försälja för föreningsmedlemmars räkning, att under någon som helst form lämna hos köpare anställda personer gottgörelse för erhållande av order eller för redan mottagna order. Lämnar person, som för föreningsmedlems räkning ombesörjer försäljning, sådan gottgörelse, som nyss sagts, skall han första gången det sker erhålla sträng varning; upprepas förseelsen, skall personen avskedas från sin anställning hos ifrågavarande föreningsmedlem, för så vitt förenings styrelse det påfordrar; befinnes lämnandet av sådan gottgörelse hava skett med principalens vetskap, inträder för denne påföljd, som nedan angives, varemot påföljd för försäljaren i dylikt fall uteblir. Bryter medlem mot någon av de honom åliggande förpliktelser, skall han efter styrelsens beprövande till föreningens kassa såsom skadestånd inbetala ett belopp av ettusen kronor för första gången och ettusen för andra gången, sådant sker; upprepas överträdelse av stadgarna en tredje gång, varder medlemmen utesluten från föreningen under ett år. Till säkerhet för skadeståndsskyldighetens behöriga fullgörande skall medlem vid sitt inträde i föreningen avlämna två reverser av viss lydelse, vardera å ettusen kronor, eller ock bankdepositionsbevis å motsvarande belopp.

Föreningen utgör således en sammanslutning mellan producenter och försäljare av varor. Någon motsvarande sammanslutning mellan förbrukare av varor finnes, såvitt kommittén har sig bekant, icke här i landet.

Genom samlande av uppgifter om inträffande fall av bestickning och offentliggörande i tryck av dessa uppgifter samt spridande av andra upplysningar i ämnet har föreningen sökt fästa uppmärksamheten på det onda, påvisa det förkastliga i det rådande systemet och väcka en allmänna opinion mot detsamma.

Ehuru det gagneliga i föreningens verksamhet ingalunda får underskattas utan dess arbete fastmera är av stor betydelse för ernående av det mål, föreningen för sig uppställt, torde dock bot mot de anmärkta missförhållandena enbart på denna väg icke stå att vinna.

Föreningen anför härom själv i sitt yttrande över riksdagens skrivelse följande: Givetvis vore sammanslutningar av ifrågavarande slag av stor betydelse såsom en kraftig hjälp för de affärsmän, vilka i striden med sina konkurrenter ej ville begagna sådana förkastliga medel, samt

ett nyttigt band på andra, som skulle vara benägna att lämna mutor, men av omständigheterna tvungits in i en dylik sammanslutning och ej vågade utsätta sig för de stränga påföljder, ett stadgebrott medförde. Att den offentliga kampen och omnämmandet i pressen av förenings verksamhet jämväl riktade uppmärksamheten å det onda och ofta väckte ett slumrande rättsmedvetande, sade sig självt, likasom ock att opinionen härigenom förbereddes för en blivande lagstiftning. Å andra sidan vore det dock klart, att föreningsväsendet i enstaka fall kunde leda till svåra missförhållanden, i det att en illojal konkurrent, som icke kunde förmås ingå i föreningen, funne ökade tillfällena att använda mutsystemet, då hans konkurrenter sammanslutit sig och överenskommit att ej genom dylika medel skaffa sig kunder. En sådan affärsman kunde ej städfjas, förrän hans förfarande stämplades och straffades som brott, och från varje synpunkt måste en lag av ifrågavarande beskaffenhet anses som det mest verksamma medel att åstadkomma en förbättring i nu rådande beklagliga förhållanden.

Även övriga uttalanden med anledning av riksdagens framställning gå, i den mån de beröra nyttan av sammanslutningar vare sig producer och försäljare eller konsumenter emellan, i samma riktning, varvid jämväl åberopats de erfarenheter, som därutinnan vunnits i utlandet, exempelvis i England.

De av kommittén föreslagna här ovan angivna §§ äro av följande lydelse:

§ 20.

Den, som lämnar, utlovar eller erbjuder gåva eller annan förmån till någon hos annan anställd person för att därigenom muta denne vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete för dens räkning, hos vilken han är anställd, åt någon skaffa företräde framför annan eller att underlåta framställa anmärkningar i fråga om fullgörande av sådant avtal, straffes med böter från och med fem kronor till och med tvåtusen kronor eller med fängelse från och med en månad till och med ett år; ersätte ock uppkommen skada.

§ 21.

Hos annan anställd person, som tager, låter åt sig utlova eller begär gåva eller annan förmån för att därigenom låta muta sig att vid avtal om

inköp av varor eller utförande av arbete för den räkning, hos vilken han är anställd, åt någon skaffa företråde framför annan eller att underlåta framställa anmärkning i fråga om fullgörande av sådant avtal, varde straffad på sätt i 20 § sägs och ersatte därjämte uppkommen skada.

Emottagen muta eller dess värde tillfaller kronan.

§ 22.

Vad i 20 och 21 §§ stadgats skall icke äga tillämpning, om gärningen är straffbar enligt 25 kap. strafflagen.

§ 30.

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är:

4) i de uti 20 och 21 §§ omnämnda fall varje näringsidkare, som frambringar, tillverkar eller håller till salu varor eller utför arbete av samma eller besläktad art med de varor eller det arbete, som skolat levereras eller utföras, ävensom den anställdes arbetsgivare, där ej gärningen skett med dennes begivande, så ock, utom vad angår skadestånd, varje organisation för främjande av yrkesintressen, beträffande vilken motsvarande förutsättningar som de under 1) angivna äro för handen.

Efter angivelse av den, som, enligt vad ovan sägs, äger anställa talan, må ock allmän åklagare väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles.

§ 31.

Dömes till straff jämlikt 20 eller 21 §, föreskrive domstolen, där så prövas skäligt, att dess utslag genom det allmännas försorg skall på svarandens bekostnad offentliggöras i en eller flera tidningar.

Därjämte har kommittén såsom ett biförslag framlagt åberopade så lydande

»Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen.

Härigenom förordnas, att 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

5 §.

Har ämbetsman tagit, låtit åt sig utlova eller begärt muta, för att i ämbetet orätt främja; varde, ändå att ingen skada skedde, avsatt och förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller ock dömd till mistning av ämbete på viss tid, och må, där förstnämnda straff tilllämpas, den brottslige dessutom kunna dömas till fängelse. Den som till ämbetsman lämnar, utlovar eller erbjuder sådan muta, straffes med böter eller fängelse.

Tager eller betingar sig ämbetsman eljest för sin ämbetsåtgärd någon belöning eller sportel, därtill han ej berättigad är; straffes med mistning av ämbete på viss tid eller böter: äro omständigheterna synligen försvårande; må till avsättning dömas.

21 §.

¶ Böter, som efter 5, 6, 10, 14, 16 eller 17 §§ ådömas ämbetsman, må sättas högst till beloppet för ett år av den lön och övriga inkomst, som åtfölja det ämbete, vari den skyldige sig förbrutit. Är ej med det ämbete viss lön eller annan inkomst förenad; vare bot högst ett tusen riksdaler.

Såsom av ovanstående synes innehåller kommittébetänkandet, därav likvisst endast en del här kunnat anföras, en synnerligen uttömmande och övertygande utredning i denna fråga, som noggrant ådagalägger det berättigade i riksdagens för mer än tio år sedan gjorda framställning om motsvarande lagbestämmelser. Det är att beklaga att kommittén icke haft anledning fatta sitt uppdrag såsom innefattande en begäran om utarbetande och framläggande särskilt för sig av ett lagförslag i ämnet. Härigenom skulle säkerligen ett sådant förslag, därför ju mycket förberedande arbete redan undangjorts, tidigare kunnat föreläggas riksdagen.

Genom sammanbindandet med det stora förslaget angående illojal konkurrens har långt dröjsmål orsakats. Detta förslag läser icke kunna väntas av Kungl. Maj:t bliva framlagt för innevarande års riksdag, och därtill kommer att sistnämnda lagförslags antagande är beroende av vissa lagändringar av grundlagsnatur, vilkas genomförande icke kan ske inom ännu ett flertal av år.

Det vore synnerligen beklagligt om lagbestämmelser mot användande av mutor och bestickning genom dessa omständigheter skulle fortfarande få saknas under en kanhända obestämd följd av år, då förhållandena påkalla deras tillkomst lika mycket nu som vid tiden för riksdagens förenämnda skrivelse. För saken intresserade hava vid upprepade tillfällen gjort förfrågningar om utsikterna för en separatlags framläggande på grundval av kommittébetänkandet, och i vederbörande departement läser man ställt sig tillmötesgående emot dessa framställningar, och enligt uppgift lära i departementet tillkallade sakkunnige uttalat, att enligt deras förmenande möjlighet föreläge för ett sådant förslags framläggande. Genom mellankommande hinder har arbetet därmed dock åter avstannat.

Ett ytterligare dröjsmål synes emellertid dess bättre icke vara erforderligt, då genom Patentlagstiftningskommitténs ovannämnda arbete ett väl utarbetat och fullständigt motiverat lagförslag föreligger, vilket lika väl lämpar sig för en särskild lag som en avdelning i en blivande lag mot illojal konkurrens. Hinder torde väl heller icke förefinnas att framdeles, då sistnämnda lag kan bliva antagen, låta bestämmelser om bestickning intagas däruti, för den händelse detta då skulle anses önskvärdt.»

I 25 kap. 5 och 22 §§ strafflagen stadgas ansvar för ämbetsman eller annan person i viss offentlig ställning, som tager eller betingar sig muta eller annan obehörig ersättning för någon sin åtgärd. Blotta fordrandet av ersättning synes, om sådan fordran tillbakavisas, ej vara straffbart, utan för att straff skall inträda torde erfordras, att den, som av fordrats ersättningen, redan utgivit densamma eller i varje fall lämnat sitt samtycke till dess utgivande.

Något särskilt stadgande om ansvar för den, som lämnar eller utfäster sig att lämna muta eller annan obehörig ersättning till ämbetsman eller, enligt vad ovan nämnts, med ämbetsman likställd befattningshavare för någon hans tjänsteåtgärd, finnes icke i vår strafflag. Ej heller äro lagens bestämmelser om delaktighet i brott härvid tillämpliga.

Utskottet.

Gällande
svensk rätt.

Offentliga
befattnings-
havare.

Privat-
anställda.

Beträffande personer, anställda i enskild tjänst, saknar vår rätt nästan helt och hållet bestämmelser i nu förevarande ämne. Stadgandet i 22 kap. 1 § strafflagen om ansvar för bedrägeri läser endast undantagsvis kunna vinna tillämpning i fall, som här avses. Ansvar för själva mottagandet, betingandet, lämnandet eller utlovandet av ersättning kan ej jämlikt detta lagrum ådömas. Stadgandet i 22 kap. 14 § strafflagen om ansvar för trolöshet mot huvudman torde också endast i undantagsfall kunna tillämpas. För lagrummets tillämplighet fordras nämligen först och främst, att den anställde är att anse som syssloman. Men en i enskild tjänst anställd person faller i allmänhet icke under begreppet syssloman. Själva mottagandet eller betingandet av ersättning för gärningens begående är i och för sig icke straffbart. Ansvar för delaktighet i brott enligt sistnämnda paragraf torde kunna ådömas.

Vissa spe-
cialstadgan-
den.

Bland specialbestämmelser må nämnas de i gällande förordningar angående tillverkning och beskattning av maltdrycker samt angående tillverkning av brännvin meddelade stadganden om ansvar för tillverkare, som åt kontrolltjänsteman, vilken utövar tillsyn över hans bryggeri, bränneri eller nederlag, giver eller erbjuder något såsom gåva, ävensom för kontrolltjänsteman, som mottager sådan gåva.

Utländsk
lagstift-
ning.
Offentliga
befattnings-
havare.

I flera främmande lagstiftningar återfinnas utförligare bestämmelser i ämnet. Vad först angår mutor eller andra obehöriga ersättningar till offentliga befattningshavare, stadgar tyska strafflagen ansvar *dels* för tjänsteman, som för någon sin tjänstehandling mottager, fordrar eller låter åt sig utlova gåvor eller andra förmåner, *dels ock* för den, som erbjuder, utlovar eller lämnar gåvor eller andra förmåner åt en tjänsteman *för att förmå* honom till någon handling, som innebär en kränkning av någon hans tjänsteplikt. Sålunda medför enligt tysk rätt redan *fordrandet* av obehörig ersättning för en tjänsteåtgärd ansvar för tjänstemannen, liksom tyska lagen stadgar ansvar även för den, som erbjuder, lovar eller lämnar tjänstemannen obehörig ersättning, dock endast då avsikten är att förmå tjänstemannen att *framdeles* företaga en tjänstehandling av viss art.

Även i andra utländska lagstiftningar finnas straffbestämmelser av sistnämnda slag. Så till exempel stadgas i norska strafflagen ansvar för den, som genom att giva eller lova fördelar *söker förmå* tjänsteman till att rättsstridigt företaga eller underlåta en tjänstehandling, eller som medverkar därtill. Engelsk lag innehåller i detta avseende än vidsträcktare bestämmelser, i det att enligt densamma straff kan ådömas, även då ersättningen är avsedd att utgöra belöning för en redan företagen handling i tjänsten.

Beträffande personer, som äro anställda i enskild tjänst, hava i några främmande länder utfärdats speciallagar i detta ämne. Härvid märkes främst den engelska lagen av den 4 augusti 1906, vilken i de delar, som här äro av intresse, är återgiven i motionen. Efter mönster av denna lag eller förslagen till densamma hava lagar i ämnet utfärdats i åtskilliga andra länder. Huvudstadgandet i den engelska lagen återfinnes i 1 § 1 mom. Första stycket i sagda moment handlar om den s. k. passiva bestickningen, d. v. s. tagandet eller fordrandet av mutor, andra stycket om den s. k. aktiva bestickningen, d. v. s. givandet eller erbjudandet av mutor och tredje stycket behandlar ett specialfall, som i allmänhet innefattar såväl passiv som aktiv bestickning. Subjekt vid den passiva bestickningen och objekt vid den aktiva kan vara varje person, som är anställd i allmän eller enskild tjänst eller handlar å annans vägnar. Jämväl å en privat tjänare likasom ock å den, vilken blott har ett enstaka uppdrag sig anförtrott, är lagen tillämplig. Ersättningen kan hava avseende å en ännu icke företagen handling eller ock utgöra belöning för en redan utförd handling. I varje fall förutsätter lagen för sin tillämplighet, att ersättningen mottagits, fordrats, givits eller erbjudits »*corruptly*». Den rätta tolkningen av detta ord synes vara, att ersättningen skall utgöra lockelse till eller belöning för en handling av ombudet, vilken innebär en kränkning av den ombudet åliggande plikt att i främsta rummet tillvarataga sin huvudmans intressen, ävensom att tagandet, fordrandet, givandet eller erbjudandet av ersättningen skett utan huvudmannens vetskap. Genom ordet *corruptly* har således från lagens tillämplighetsområde uteslutits ett tagande, fordrande, givande eller erbjudande, även utan principalens vetskap, av vanliga drickspenningar eller brukliga julpresenter och andra dylika gåvor till en anställd, såframt desamma icke med hänsyn till deras storlek och andra omständigheter verkligt i det speciella fallet må antagas vara avsedda att utgöra lockelse till eller belöning för en pliktförgäten handling från den anställdes sida gentemot principalen. Innebär handlingen icke en pliktförgätenhet gentemot principalen, är lagen ej tillämplig, även om annans rätt kränkes genom handlingen.

Utöver dessa straffrättsliga bestämmelser i ämnet givas i England även civilrättsliga bestämmelser för bekämpande av ifrågavarande missbruk. Sålunda anses den principal, vars ombud tagit muta och förty i sin verksamhet för principalens räkning skaffat sig en obehörig vinst, alltid kunna av ombudet utkräva denna vinst, d. v. s. mutan eller dess värde. Vid sidan härav eller åtminstone alternativt äger principalen att av såväl ombudet som den, vilken givit mutan, fordra ersättning för den

skada, som principalen kan ha lidit. Slutligen står det principalen fritt att genast avskeda den bestuckne, även om denne innehar fast anställning.

Tyskland.

I Tyskland kunde före tillkomsten av 1909 års lag mot illojal konkurrens bestickning av andra än i offentlig tjänst anställda bekämpas allenast på civilrättslig väg i huvudsaklig överensstämmelse med de regler, som därutinnan gälla i England, samt under vissa förutsättningar, dock endast i undantagsfall, även straffrättsligt på grund av gällande stadganden angående bedrägeri och trolöshet mot huvudman. I nämnda lag upptogs emellertid i dess 12 §, vars lydelse återfinnes i motionen, särskilda ansvarsbestämmelser i ämnet. I likhet med den engelska lagen bestraffar denna paragraf såväl den aktiva som den passiva bestickningen samt icke allenast givandet och tagandet av mutor utan redan blotta erbjudandet och fordrandet av sådana. Men i andra avseenden förefinnas betydande olikheter mellan de båda lagarna. Den tyska lagen avser icke bestickning av privata tjänare utan allenast av »Angestellte oder Beauftragte eines geschäftlichen Betriebs». Enligt den tyska lagen kan ansvar icke följa, om ersättningen varit avsedd endast att utgöra belöning för en redan företagen handling, varvid dock är att iakttaga, hurusom en belöning ofta kan förekomma under sådana omständigheter, att den måste anses jämväl hava avseende å en framtida handling, i vilken händelse lagen tydligen är tillämplig. Slutligen fordrar den tyska lagen icke, att den ifrågavarande handlingen skall innebära en kränkning av den anställdes eller uppdragstagarens förpliktelser gentemot principalen, utan är det för brottets konstituerande tillräckligt, om handlingen innefattar ett otillbörligt förfarande mot en eller flera konkurrenter till den mutande.

Schweitz.

Även några schweiziska kantonallagar innehålla stadganden mot bestickning, vilka i stort sett äro byggda på samma principer som den tyska lagens bestämmelser i ämnet.

*Riksdags-
motioner
1907.*

I en vid 1907 års riksdag inom första kammaren väckt motion hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för riksdagen av förslag till lagbestämmelser mot användning av mutor eller bestickning vid ekonomiska uppgörelser. I motionen anfördes bland annat, att mutsystemet vore i hög grad utbreddt och att det vid handeln med maskinförnödenheter vore det kanske mest vanliga.

Även inom andra kammaren väcktes vid 1907 års riksdag en liknande motion, vari dock huvudsakligen berördes endast bestickning i sammanhang med leveranser till staten samt betonades vikten av att bestämmelser gäves, som möjliggjorde, att jämväl den mutande kunde lagföras.

På hemställan av lagutskottet beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser mot användande av mutor eller bestickning vid ekonomiska uppgörelser. I skrivelsen anfördes bland annat, att det syntes riksdagen, som om bot för missförhållandena i fråga icke kunde på enskild väg vinnas, utan att här förelåge en nödvändighet att för ernaende av sundare förhållanden inom vårt affärsliv i lagstiftningen införa straffbestämmelser, varigenom handlingar av ifrågavarande art karaktäriserades såsom brott.

Över riksdagens framställning infortrade Kungl. Maj:t yttranden från kommerskollegium och åtskilliga andra myndigheter och korporationer. Sedan dessa inkommit och bearbetning av desamma påbörjats inom vederbörande departement, uppdrog Kungl. Maj:t i skrivelse den 4 april 1910 åt den s. k. patentlagstiftningskommittén, som bl. a. fått sig anbefallt utarbetande av förslag till lag mot s. k. illojal konkurrens, att verkställa utredning angående lagstiftningsåtgärder mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser.

Den 5 maj 1915 har kommittén avgivit betänkande med bl. a. förslag till lag mot illojal konkurrens, i vilket förslag under de i motionen återgivna §§ 20, 21 och 22 samt delar av §§ 30 och 31 upptagits bestämmelser om bestickning. Därjämte har kommittén framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 25 kap. 5 och 21 §§ strafflagen. Motiuären föreslår nu, att de i lagförslaget mot illojal konkurrens givna bestämmelserna om bestickning måtte utbrytas och av riksdagen antagas i form av en särskild lag, ävensom att de av kommittén föreslagna ändringarna i 25 kap. strafflagen måtte av riksdagen godkännas.

Sedan kommittén i det framlagda betänkandet omförmält, att av de inkomna utlåtandena över 1907 års riksdagsskrivelse framgått, att mutsystemet förekomme i avsevärd omfattning samt att användandet av mutor syntes vara i tilltagande på ett sätt, som innebure en allvarsam fara för den allmänna moralen och näringslivets sunda utveckling, anförde kommittén bland annat: Ehuru sålunda tillvaron av ifrågavarande missförhållanden finge anses till fullo ådagalagd, borde dock, innan man straffrättsligt inskrede mot desamma, tillses om och i vad mån andra medel gäves för bekämpande av det överklagade onda. Närmast vore

*Riksdagens
skrivelse
1907.*

Kommittén.

härvid att tänka på sammanslutningar mellan näringsidkare i syfte att motarbeta användandet av mutor. Den viktigaste sammanslutningen av detta slag i vårt land vore maskinaffärernas förening, som bildades år 1903 i ändamål uteslutande att söka råda bot mot omförmälda missbruk särskilt inom maskinbranschen, där desamma mest syntes förekomma. Ehuru det gagneliga i föreningens verksamhet ingalunda finge underskattas utan dess arbete fastmera vore av stor betydelse för ernående av det mål, föreningen för sig uppställt, torde dock bot mot de anmärkta missförhållandena enbart på denna väg icke stå att vinna. Härför vore ansvarsbestämmelser mot bestickning erforderliga. Det vore visserligen förenat med ej oväsentliga svårigheter att avfatta lagen så, att från densammans tillämplighetsområde uteslötes handlingar, vilka icke kunde anses straffvärda, likasom å andra sidan det vore av vikt, att härvid åt bestämmelserna icke gäves en lydelse, som lämnade dörren öppen för kringgående av lagen.

Kommittén hade för att söka övervinna omförmälda svårigheter först och främst såsom förutsättning för bestickningsparagrafernas tillämpning i förslaget upptagit, att den ersättning, varom fråga vore, hade karaktären av muta. I själva begreppet muta låge enligt kommitténs mening otvivelaktigt en avsikt, att den mutade skulle göra sig skyldig till någon otillbörlig handling för främjande av den mutandes eller tredje mans intressen. Vidare skulle enligt samma förslag det ändamål, som med mutan avsåges, vara att den anställde skulle vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete för dens räkning, hos vilken han vore anställd, åt någon skaffa företräde framför annan eller att underlåta framställa anmärkning i fråga om fullgörande av sådant avtal.

Tre ledamöter av kommittén förklarade sig anse, att lagtexten i förslaget ej med önskvärd tydlighet utmärkte, att den handling, som den anställde skulle begå, måste innefatta något otillbörligt, vare sig i förhållande till principalen eller gentemot annan.

Enligt vad de föreslagna §§ 20 och 21 utvisade — fortsatte kommittén — hade ansvarsbestämmelser upptagits icke blott mot den passiva bestickningen utan även och i första hand mot den aktiva. Denna senare brottsform bedömdes enligt förslaget lika strängt som den förra. Vidare hade det syntts kommittén uppenbart att, om ett effektivt skydd mot de överklagade missförhållandena skulle kunna vinnas, lagstiftaren icke finge inskränka sig till att stadga ansvar endast för givande och tagande av mutor, i synnerhet som det med mutan avsedda ändamålet kunde hava ernåtts, även om av en eller annan anledning mutan ej blivit till den anställde överlämnad. Mera tvivelaktigt vore däremot, huruvida för

straffbarhet borde fordras, att gärningen åtminstone fortskridit så långt, att en verklig, vare sig uttrycklig eller tyst överenskommelse träffats om mutans givande, och att således ett betingande av obehörig ersättning kunde sägas vara för handen, eller huruvida redan ett erbjudande eller en begäran av ifrågavarande slag borde falla under lagen, oavsett huru den andre kontrahenten ställde sig till saken. Kommittén hade för sin del stannat vid detta senare under framhållande av att, om det onda skulle kunna upprekas med roten, en sådan utsträckt lagstiftning vore av nöden.

I överensstämmelse med den standpunkt, som intages av den tyska lagen, hade kommittén vidare ansett, att belöning för en redan vidtagen handling icke borde betraktas som muta, ävensom att bestickningsbrottet icke borde ses såsom uteslutande ett trolöshetsbrott mot principalen utan jämväl såsom ett brott mot konkurrenten. Enligt kommitténs mening föreläge slutligen en muta även i det fall, att en person helt öppet lämnade en annan en gåva i avsikt att förmå denne till en otillbörlig handling. Genom användandet av ordet muta i lagtexten ansåge kommittén det därför vara fullt tydligt, att paragrafernas tillämplighet icke vore beroende av, huruvida gärningen skett med principalens vetskap eller ej.

Härefter har kommittén i detalj redogjort för innebörden i det framlagda lagförslagets stadganden. Beträffande 20 och 21 §§ har kommitténs ordförande jämte tre andra ledamöter ansett det icke vara lämpligt eller behövt att giva bestämmelserna angående bestickning en sådan omfattning, att de jämväl avsåge privata tjänare, samt därför föreslagit, att bestämmelserna skulle gälla endast för personer, anställda i näringsverksamhet eller eljest vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse. En annan ledamot av kommittén har ansett, att lagens tillämplighetsområde bort inskränkas till personer, anställda i näringsverksamhet eller eljest vid företag av ekonomisk art.

Beträffande de föreslagna ändringarna i 25 kap. 5 och 21 §§, avse dessa endast att bringa innehållet i nämnda paragrafer i nödig överensstämmelse med nyssberörda stadganden i huvudförslaget; och får utskottet hänvisa till det i motionen återgivna förslaget till ändringar härutinnan.

I likhet med motionären finner utskottet den av patentlagstiftningskommittén framlagda utredningen oförtydligt giva vid handen, att behovet av lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område är synnerligen trängande. Att brott av ifrågavarande slag, såsom i en del utlåtanden över 1907 års riksdagsskrivelse påpekats, i många fall torde förbliva oupptäckta eller, om de beivras, till följd av bristande bevisning varda

*Utskottets
yttrande.*

ostraffade, lärar icke böra utgöra hinder för en lagstiftning i ämnet, så mycket mindre som blotta tillvaron av en lag, vari användandet av mutor stämplades såsom brott, helt visst skulle komma att verka kraftigt till hämmande av ifrågavarande missförhållanden. Då utskottet likväl icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till motionen, såvitt därigenom föreslagits, att riksdagen skulle för sin del antaga det av kommittén framlagda förslag till lagbestämmelser om bestickning m. m., har detta berott därpå, att utskottet icke funnit det möjligt att ägna föreliggande förslag det allsidiga övervägande och den granskning ur lagteknisk synpunkt, som i frågans nuvarande läge före dess behandling i lagrådet och inför Kungl. Maj:t erfordrats, för att utskottet skulle kunna bilda sig en välgrundad uppfattning, huruvida samma förslag äro av beskaffenhet att böra upphöjas till lag. Även utskottet håller emellertid före, att lagbestämmelser av ifrågavarande art, varom riksdagen redan för mer än tio år sedan gjort framställning, böra snarast möjligt komma till stånd. På grund härav och då det enligt utskottets förmenande icke torde böra möta hinder att särskilt för sig framlägga förslag till lag i ämnet utan samband med lagstiftningen i övrigt mot illojal konkurrens, får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av förevarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes skyndsammast låta utarbeta och så vitt möjligt redan vid innevarande riksmöte för riksdagen framlägga förslag till särskild lag mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser ävensom förslag till de ändringar i strafflagens 25 kapitel, som av en sådan lagstiftning kunna föranledas.

Stockholm den 19 mars 1918.

På lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.